

Stát se demonstrační farmou

Sít demonstračních farem má za sebou osmou sezónu. Od spuštění programu 9.F.m. Demonstrační farmy v roce 2017 proběhlo více než 400 dní otevřených dveří, 530 skupinových demonstračních akcí a 2 200 individuálních konzultací. Demonstrační akce během roku navštíví téměř 2 000 zemědělců. Z původních sedmi je dnes v programu zapojeno dvacet farem, celkově programem prošlo 29 zemědělských podniků. Dotační program se navíc od roku 2025 rozšiřuje o nové téma a s tím roste jeho rozpočet na 19 milionů korun.

Jaké jsou podmínky a předpoklady stát se demonstrační farmou MZe, jaký je postup, jaké aktivity se daří v rámci programu 9.F.m. realizovat a jsou mezi demonstračními farmami rozdíly? Odpovědi se snaží přinést tento článek.

Česká republika patří k zemím, kde je ke sdílení znalostí a inovací do zemědělské praxe využívána a budována síť tzv. demonstračních farem, koordinovaná Ministerstvem zemědělství (MZe). Aktivity demonstračních farem jsou podporovány z národních dotací v rámci podpor pro poradenství v programu 9.F.m. Zásad pro poskytování dotací podle § 2 a § 2d zákona o zemědělství, a to od roku 2017.

Smyslem podpory činností demonstračních farem je pomoci zemědělským subjektům formou názorných praktických ukázek ucelených postupů udržitelných způsobů hospodaření změnit či přizpůsobit jejich vlastní způsob hospodaření směrem k větší udržitelnosti a odolnosti.

Dotační program 9.F.m. je svým rozsahem malý (alokace činní zhruba 0,5 % z celkových národních dotací), avšak při dlouhodobé každoroční realizaci a podpoře se jedná významný článek v systému vzdělávání a poradenství, tedy v systému AKIS – Zemědělském znalostním a inovačním systému.

Seznam schválených demonstračních farem je k dispozici na webu MZe (pod tématem půda), anebo ve větším detailu na webu Agronavigator.cz v záložce DEMO OBJEKTY.

Předpoklady stát se demonstrační farmou

Zemědělský podnik uvažující o zařazení do systému demonstračních farem MZe by měl být ve svém oboru nositelem nových poznatků a inovací. S ohledem na cíl dotačního programu by měl umět **prezentovat nová a účinná řešení v oblasti péče o půdu** nebo nově od roku 2025 **metody precizního zemědělství v živočišné výrobě**.

Zájemce o statut „demonstrační farma MZe“ musí prokázat **plnění standardů dobrého zemědělského a environmentálního stavu (DZES) a dodržování národní legislativy v oblasti ochrany zemědělské půdy před erozí** (tj., že nebyla na jeho pozemcích evidována opakovaná erozní událost nebo vážná erozní událost vedoucí k přearování do vyššího stupně ochrany půdy dle platné metodiky Monitoringu eroze).

Současně je třeba **splnit podmínky konkrétního záměru programu**. Například farma ucházející se o možnost prezentovat vliv organické hmoty v půdě na erozi, hospodaření s vodou a její zadržování v krajíně (záměr c), musí doložit bilanci organické hmoty (OH) a tím prokázat, že hospodaří s vyrovnanou nebo zlepšující se bilancí. Výpočet je realizován pomocí online formuláře – Modelu OH, jež byl vyvinut v Národním centru zemědělského a potravinářského výzkumu (dříve VÚRV), (ke stažení na adrese www.carc.cz, rubrika: Poradenství – Software).

Dále výběr závisí na **naplnění preferenčních kritérií** jako je inovativnost, zkušenost s protierozní ochranou, využívání postupů precizního zemědělství a kvalita osevního postupu. Posuzovány jsou například spolupráce s výzkumem, rozsah erozně ohrožených ploch, výstupy Protierozní kalkulačky, výstupy Modelu OH, využívání monitoringu a prognózy výskytu škodlivých organismů, rozsah hospodaření v chráněných oblastech anebo oblastech ochrany vod aj.

Pokud zemědělský podnik splňuje podmínky programu, je schopen získat body v rámci preferenčních kritérií a má na své farmě, co ukazovat zemědělské praxi, jeho šance stát se demonstrační farmou MZe jsou velké.

Z interního projektu ÚZEI, který se věnoval znalostní síti demonstračních farem, vyplynulo, že **předpokladem dlouhodobého přenosu a sdílení novinek a inovací ostatním zemědělcům je napojení demonstrační farmy na výzkumnou, vzdělávací nebo poradenskou organizaci anebo zapojení se do projektu.**

Jak uvedl zástupce jedné demonstrační farmy: „*Po tříletém projektu jsme byli vyčerpáni organizačně i informačně – všechno nové bylo sděleno a opakování výstupů dřívějších projektů nás přestalo naplňovat. Proto*

jsme zvolili pauzu a za nějakou dobu se zase o titul demonstrační farmy budeme rádi ucházet.“ Jiný zástupce připomněl: „Pokud chcete využít dotační program naplno, nabízí se zrealizovat 5 až 6 dní otevřených dveří ročně a k tomu jednu sadu 5 povinných skupinových konzultací, což představuje celkem 10 demonstračních akcí na farmě během roku, což není málo. A to nepočítám sadu minimálně 20 individuálních konzultací.“ „Nemít partnera, lépe partnery, pro plánování a realizaci demonstračních akcí, hrozí riziko vyhoření – někdy nepřijde dostatek posluchačů; máte pocit, že se začínáte opakovat; farmy, které navštěvují vaše demo akce jsou ty stejné a nových je málo; ti co se přijdou osvěžit inovacemi, je jen zřídka implementují u sebe na farmě“, uzavřel svoje zkušenosti jiný zástupce demonstračních farem.

Jaký je postup?

Zájem stát se demonstrační farmou a splnění všech podmínek deklaruje zájemce **zpracováním tříletého projektu**. Ten má závaznou strukturu a je třeba jej poslat elektronicky do určitého termínu do datové schránky MZe (pro rok 2025 nejpozději do 7. února).

Doručené projekty jsou posouzeny po formální stránce, obodovány dle preferenčních kritérií a zhodnoceny a **vybrány Komisí pro výběr demonstračních farem**, jejímiž členy jsou mimo MZe zástupci univerzit, výzkumných organizací a nevládních organizací agrárního sektoru. U pokračujících projektů (tj. v druhém a třetím roce po podání tříletého projektu) předkládá žadatel pro jednání Komise pouze tabulku „Předměty dotace“ a stručný plán činnosti na příslušný rok, v souladu se schváleným projektem.

Seznam schválených demonstračních farem na daný rok pak přebírá platební agentura SZIF a **od 1. do 31. března běží termín k podání Žádosti o dotaci**, a to elektronicky prostřednictvím Portálu farmáře.

Farma může spustit demonstrační akce dle schváleného ročního plánu činnosti, jakmile získá potvrzení o přijetí žádosti o dotaci ze strany SZIF. Tyto pak mohou probíhat během celého roku, **nejpozději však do 15. listopadu**, kdy končí termín příjmu Žádostí o platbu. Koncem roku probíhá kontrola aktivit ze strany SZIF a **začátkem následujícího roku výplata dotace**.

Hlavní dokumenty:

Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací (základní informace a podmínky k dotačnímu programu 9.F.m. Demonstrační farmy) – *zveřejněny koncem předchozího roku*

- **Výzva MZe** k podávání projektů na činnost Demonstračních farem – *zveřejněna do 15. ledna*
- **Informace SZIF pro žadatele** k podávání žádostí pro dotační program 9.F.m. – *zveřejněna koncem února*

(zahrnuje aktuální znění *Příručky pro podávání žádosti o dotaci a Formuláře* pro vykazování individuálních konzultací (deník) a účastí na dnech otevřených dveří a skupinových demonstračních akcích (prezenční listiny))

Novinky pro rok 2025

Ministerstvo zemědělství rozšiřuje dotační program 9.F.m. Demonstrační farmy o nový šestý záměr Metody precizního zemědělství v živočišné výrobě. S tím navyšuje alokaci programu z původních 15 milionů korun na 19 milionů korun.

Nově se mohou zapojit farmy, které uplatňují inovativní postupy v chovu hospodářských zvířat. Cíleno je především na ukázky využívání principů precizního zemědělství (např. automatizaci a robotizaci, welfare, omezování emisí skleníkových plynů, monitoring zdravotního stavu zvířat, identifikaci a lokalizaci zvířat nebo biologickou ochranu ve stájích).

Dosud se demonstrační farmy orientovaly na oblast péče o půdu – ukázky protierozní ochrany půdy, zachování půdní organické hmoty, od roku 2018 také v systému integrované ochrany rostlin a v ekologickém zemědělství. Od roku 2023 je kladen důraz na využívání technologií precizního zemědělství v agrotechnických postupech. Nyní od roku 2025 se program zaměří i na oblast živočišné výroby s cílem přispět k dalšímu rozvoji a modernizaci tohoto odvětví.

Přehled všech šesti záměrů programu 9.F.m.:

- a) Prezentace ucelených systémů hospodaření s důrazem na ochranu půdy a zadržování vody v krajině
- b) Technologie pěstování plodin s nízkou ochrannou funkcí v souladu s DZES 5
- c) Organická hmota v půdě a její vliv na erozi, hospodaření s vodou a její zadržování v krajině

- d) Integrovaná ochrana rostlin jako komplexní systém péče o ornou půdu a sady s využitím agrotechnických postupů
- e) Ekologické zemědělství jako komplexní systém péče o ornou půdu a vinice podle zásad stanovenými v nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 o ekologické produkci
- f) Metody precizního zemědělství v živočišné výrobě

Zhodnocení programu 9.F.m.

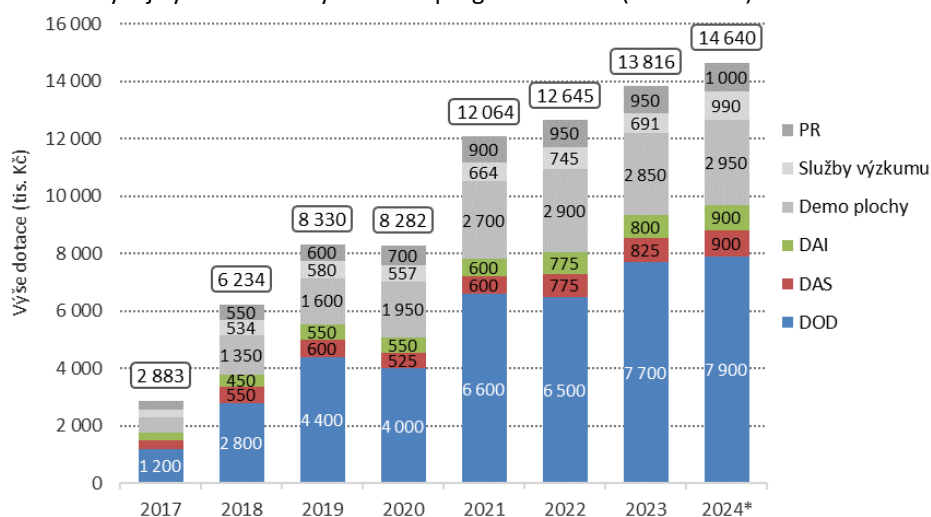
V letech 2017-2023 bylo demonstračním farmám za realizované akce vyplaceno více než 64 milionů korun (71 % z celkové alokace). Uskutečněno bylo zhruba 2 650 akcí (340 dní otevřených dveří DOD, 440 demonstračních akcí skupinových DAS a 1 870 demonstračních akcí individuálních DAI), které navštívilo téměř 11 tisíc zástupců zemědělských podniků napříč ČR. Za sedmileté období vzrostl počet demonstračních farem ze 7 na 20, počet demonstračních akcí ze 142 na 578 a výše vyplacených dotací z 2,9 mil. Kč na 13,8 mil. Kč (viz graf 1).

V roce 2023 (data za rok 2024 nejsou ještě k dispozici) dvacet demonstračních farem uskutečnilo 578 akcí (konkrétně 78 DOD, 88 DAS a 412 DAI), kterých se zúčastnilo okolo 3 000 účastníků, z toho 1 990 zemědělců a vyplaceno bylo 13 815 939 Kč. Z této částky téměř 60 % připadlo na organizaci DOD, po 6 % na DAS a DAI a zhruba třetina dotací směřuje na podpůrné činnosti jako je příprava demonstračních ploch (20 %), služby výzkumných pracovníků při pořádání akcí (5 %) a informační materiály a propagace (7 %).

Z celkových 1 990 zemědělských účastníků bylo 785 subjektů s jedinečným IČ, což znamená, že demonstračních akcí se v roce 2023 zúčastnilo cca 1,5 % z celkových 60 tisíc subjektů registrovaných v Evidenci zemědělských podnikatelů. (Pozn. konečným příjemcem podpory, účastnícím se demonstračních akcí, je podnikatelský subjekt zabývající se zemědělskou prvovýrobou, který musí být uveden v Evidenci zemědělského podnikatele). Z pohledu frekvence návštěvnosti se zhruba polovina z celkových 785 subjektů účastnila jedné demonstrační akce, pětina navštívila dvě akce a podobný počet subjektů se účastnil 3-5 akcí. Na šest a více akcí přijelo pak 86 subjektů (11 %), z nichž 25 zrealizovalo 10 až 19 návštěv.

Průměrná demonstrační farma v roce 2023 realizovala 29 akcí s celkovým počtem 100 zemědělských účastníků. Pro srovnání v roce 2018 činil průměr na demonstrační farmu 24 akcí a 101 účastníků. Je patrné, že průměrný počet účastníků na demonstrační farmu stagnuje, počet akcí na farmu roste a tím průměrný počet účastníků na demonstrační akci klesá (viz graf 2). **S tím souvisí pozvolný nárůst nákladů, tzn. veřejných výdajů na jednoho účastníka. Tyto z původní částky 5 606 Kč v roce 2018 vzrostly na 6 943 Kč v roce 2023 (nárůst o 24 %).**

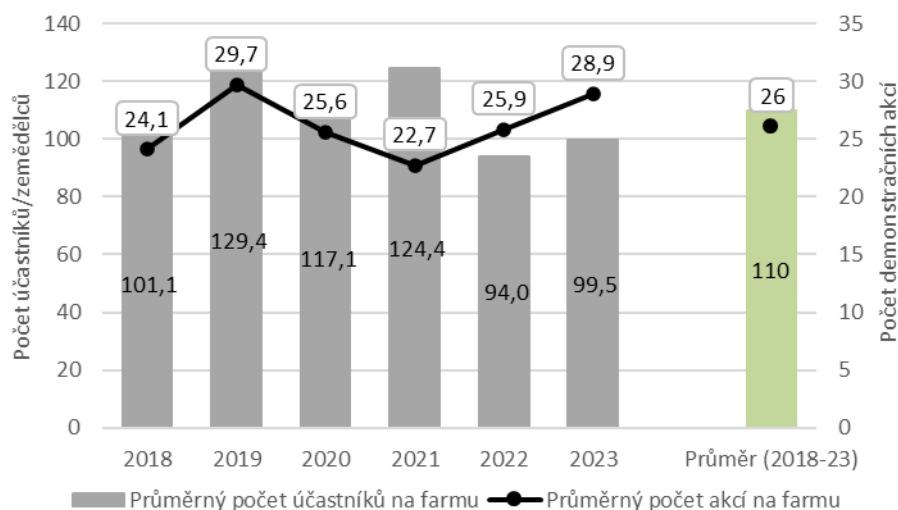
Graf 1 – Vývoj výše a struktury dotace z programu 9.F.m. (2017-2024)

Pozn.: V letech 2017-2023 jde o výši vyplacené dotace, pro rok 2024 jde o výši požádané dotace.

Zdroj: SZIF a MZe; zpracováno ÚZEI.

Graf 2 – Vývoj průměrného počtu účastníků/zemědělců a akcí na demonstrační farmu (2018-2023)

Zdroj: SZIF a MZe; zpracováno ÚZEI.

Rozdíly mezi demonstračními farmami

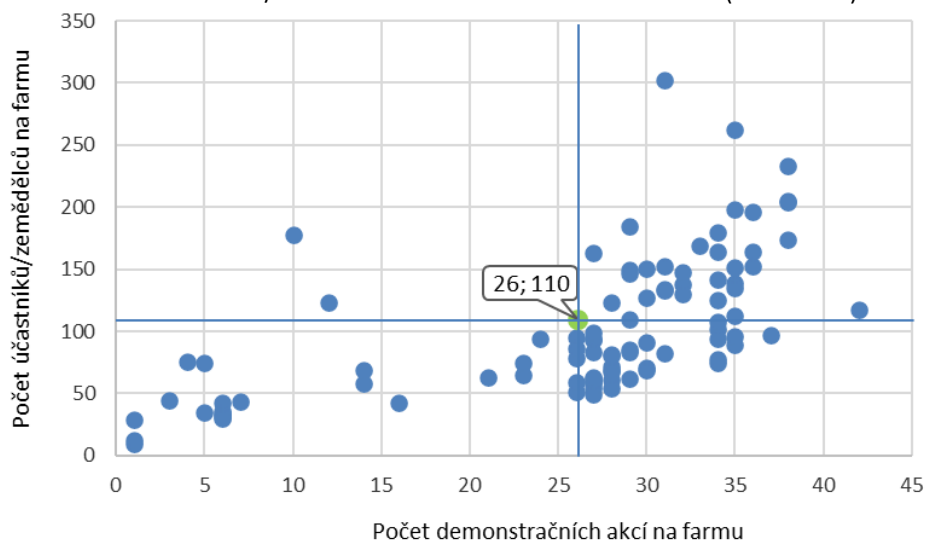
Průměrná výše vyplacené dotace na demonstrační farmu se v období 2017-2023 pohybovala v rozpětí od 411 843 Kč (2017) do 694 167 Kč (2019), v roce 2023 činila 690 797 Kč. Rozdíly mezi demonstračními farmami jsou však veliké. Nejnižší vyplacené dotace na demonstrační farmu se v průměru pohybují okolo 300 tis. Kč, nejvyšší okolo 920 tis. Kč; v roce 2023 bylo rozpětí 395 tis. Kč až 990 tis. Kč.

Rozdíl ve výši vyplacených dotací souvisí s rozdílnou aktivitou demonstračních farem. Farmy si v rámci svého tříletého projektu, resp. pak plánu činnosti na daný rok, vybírají dotované aktivity a limitem jim je pouze stanovená maximální výše dotace 1 milion korun na farmu a rok.

Dle dostupných údajů za roky 2018-2023 lze pozorovat různorodost mezi jednotlivými farmami v počtu akcí i počtu „přilákaných“ účastníků v daném roce. Rozpětí se pohybuje od 1 akce (DOD) s 10 účastníky až po 42 akcí se 118 účastníky, resp. z pohledu návštěvnosti akcí od 10 až po 302 účastníků za rok (viz graf 3).

S počtem realizovaných demonstračních akcí a počtem účastníků opět souvisí výše veřejných výdajů na jednoho účastníka. V roce 2023 se tento indikátor pohyboval v rámci 20 schválených demonstračních farem v rozpětí od 4 657 Kč do 11 111 Kč. (V prvním případě demonstrační farma zrealizovala 6 DOD, 5 DAS a 27 DAI s účastí 204 zemědělských subjektů, v druhém případě šlo pouze o 3 DOD s účastí 45 subjektů.)

Graf 3 – Počet účastníků/zemědělců a akcí na demonstrační farmu (2018-2023)

Zdroj: SZIF a MZe; zpracováno ÚZEI.

Doporučení závěrem

Investovat energii do rozvoje dotačního programu 9.F.m. se vyplatí. Dle řady zahraničních výzkumů jsou demonstrační farmy klíčovým nástrojem sdílení znalostí a inovací do praxe, a tím je usnadněna a zrychlována transformace zemědělství k větší udržitelnosti. Z tohoto důvodu jsou v řadě zemí EU, stejně jako v ČR, sítě demonstračních farem budovány a podporovány.

Význam demonstračních farem v rámci národního AKIS potvrdily také výsledky šetření zpětné vazby v rámci interního projektu ÚZEI. Většina zemědělců v šetření by účast na demonstračních akcích doporučila svým kolegům a 68 % z nich uvedlo, že změnilo díky účasti nějaký postup v rámci svého podniku. Nejvíce oslovení zemědělci, navštěvující demonstrační akce, oceňují: ukázky přímo v terénu a reálném provozu, prostor pro diskusi, srozumitelně podané prezentace, „otevření“ více témat současně i příležitost potkat se se zemědělci z okolí.

Z projektu ÚZEI vyplynula dvě doporučení:

- **Věnovat se více rozdílům mezi demonstračními farmami, hledat dobré příklady, sdílet je a tím podporovat rozvoj sítě.** V zahraničí jsou za tímto účelem budovány nejrůznější platformy – online prostor sloužící například ke sdílení jednotného kalendáře akcí, zveřejňování pozvánek, ale i dalších materiálů vzniklých na demonstračních farmách. Společná platforma pak slouží také k propojování demonstračních farem navzájem a sdílení zkušeností.
- **Stanovit cíle, kterých má být programem dosaženo,** aby bylo možné v čase hodnotit jeho úspěšnost. Toto doporučení nabývá na významu s ohledem na rozšíření programu a navýšení alokace na 19 milionů korun od roku 2025.

Článek byl zpracován v rámci interního výzkumu ÚZEI (1286).

Ing. Andrea Hrabalová
Samostatné oddělení Znalostní a inovační systémy
Ústav zemědělské ekonomiky a informací